

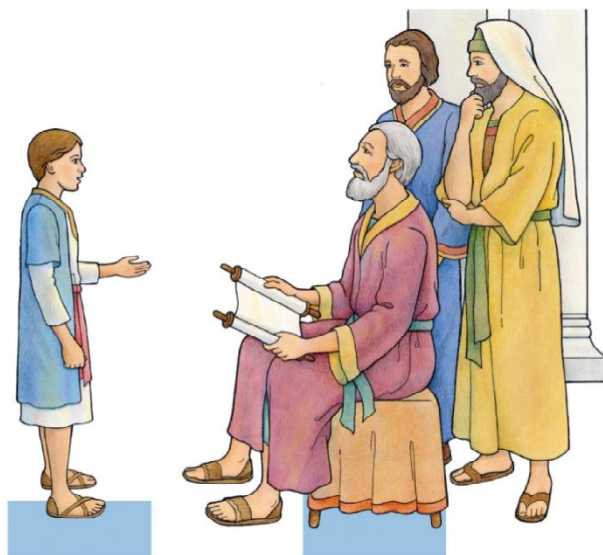
ESTD : October, 1994
THLA TIN CHHUAK CHANCHINBU

MAY 2020

Kristian Naupang

Vol. 26 Issue No. 308

ISUA – LEHKHA ZIR MI

-
- Mi hlawhtling nihna kawng
 - Ram enthlatu • A nun kan zir tûr...

Kum 26-na

May 2020

Bu 308-na

Editor

Rinsailovi (Ph. 9856930670)

Managing Editor

Rev. Dr. C. Chawngghmingliana

Joint Editors

Rev. P.B. Mankima

Upa B. Lalhmunliana

R. Lalbiakdika

Zohmangaiha

Circulation Manager

Upa C. Lalbiaktluanga

K R I S T I A N N A U P A N G

Synod Office, First Floor
Mission Veng, Aizawl -796001
Phone - 0389-2324590

e-mail:

kristiannaupang@gmail.com

A man pe duh leh a bu la duh
chuan Circulation Manager
hriattîr tûr a ni.

Kum khat lâk man ₹ 50.

Kristian Naupanga thu chhuahte hi Editor ngaih dân a ni vek kher lo

A chhûnga thu awmte

Phêk

1. Editorial	3
2. Thu âwih loh pawizia	4
3. Isua – lehkha zir mi	5
4. A nun kan zir tûr	10
5. Ram enthlatu	15
6. Mi hlawhtling nihna kawng	19
7. Sakeibaknei leh chaichim	22
8. Social networking hi	23
9. Hmutheitua	25
10. Hriatzauna	28
11. Chei rawh le	33
12. Ka hmuh ang hmu thei rawh	34

THU ÂWIIH PAWIMAWHZIA

Covid-19 hri lêng avângin khawvêl chu nasa takin a buai a, keini Kristian Naupangte pawh Sunday School-te kal thei lovin zirna pawh kan chhunzawm thei lo va, exam chawlh lai anga khawlaia infiam te leh thiantê nêna inkawm ho theih pawh a ni lo va. Mi dang nêna inhnaih lutuka awm a tha lo tih te, kut fai taka sil tûr tih te chu he natna hlauhawm tak ata kan himna tur pawimawhte zînga mi a ni a. Chûngte chu zâwmin mi thiam leh sawrkâr thu âwihin mahni inah kan tawm thap mai a ni.

Nu leh pa te, aia upa te, Sunday School-a kan zirtîrtute leh sikula kan zirtîrtuten thu âwih tûrin min ti thîn a. Tih loh tûr leh tih tûr te min hrih thîn a, an thu kan zawm khân hrem kan pumpel thei a, tawh sual tawh palh theihna lakah te kan him fo thîn.

Lal Isua khân a pa thu âwihin keimahni tân kraws-ah a thi a nih kha. Chu a thu âwihna avâng chuan keini mi sual, thi mai tûrte chhandam kan ni ta a. Kristian Naupangte chuan Lal Isua thu kan âwih tûr a ni a, a thu kan âwih chuan nakinah ama hnênah hmun nuam takah kan la chêng ve dâwn a ni tihte hi hre chhuak thar ila. He natna hlauhawm tak, Coronavirus an tih, mi tam takin an thihpui pawh hi thu âwih apiangin an kai ve lo va. Keini Kristian Naupangte pawhin tûnah leh kan puitlin thlengin nu leh pa te, aia upate thu kan âwih phawt chuan kan dam rei ang a, kan hlawhtling ang a, miten min chung en mai dâwn a. Chuvângin, he natna hmang hian thu âwih pawimawhzia hi i hre thar zêl ang u.

THU ÂWĪH LOH

PAWI ZIA

- C. Laldinsânga Hortoki

Rema leh Ruata te chu ṭhian inkâwm ngeih tak mai an ni a, thil engkim an ti dūn ṭhîn a, tlawnga kal te nuam an ti êm êm ṭhîn a; mahse, an nu leh paten tlawnga kal an phal loh avângin an nu leh pate hriat lohvin an kal ṭhîn a ni. Ni khat chu Ruata chuan Rema hnênah chuan, “Rema, vawiin chu Tlawngah chêng ila,” tiin a sâwm a. Rema chuan a lo duh ve ta mai baw a, an nu leh pate hriat loh chuan Tlawng lamah chuan an kal ta a.

Tlawng an zuk thlen chuan an inphelh sawk sawk a, tuiah chuan an chêng ṭan ta a. Ruata chuan a thûk lam deuh chu a pan a, a bula lungpui lian tak mai aṭang chuan tuiah chuan an han zuang thla a. Ruata zuan thlâknaah chuan mau a lo awm a, Ruata chu mauah chuan a in-ât ta hlah mai a. Rema chuan a lo hmu a, Ruata chu a pawm chhuak a, a hâwnpui ta a. Ruata kha tlawnga kal lovin an inah tih tûr tûl lo ti se chuan hetiang hian a awm miah lo tûr a ni a. Rema te chu in an thlen chuan a taksa kak lai chu an thui a, an nu leh pate chuan, “Vawi khat mah kal tawh rêng rêng suh u,” an lo ti a. Thla khat a liam leh chuan Ruata pawh chu a na chu a lo dam ve tawh a. Chumi hnu aṭang chuan Rema leh Ruata pawh chu nu leh pa thu âwih takin an awm ve ta a ni.

ISUA - LEHKHA ZIR MI

- Dr. Vânlalvânga Râlte
Lecturer, Synod HSS

Kristian naupangte hi lehkha zir mêk kan ni deuh vek ang tih a rinawm a. Kan entawn ber tûr Lal Isua hian lehkha a zir tshin ang em aw? Kan ngaihtuah ngai lo mai thei.

Lehkha zir hi a hun lai chuan ninawm angin a lang fo tshin a ni mai thei. Chutih rual erawh chuan lehkha zir peih lote chu rei lo tshah an dinhmun a phet vat tshin. Tshianho zingah pawh lehkha zir tshah peih leh zir tshah peih lo chu an dinhmun a inthlau hle tshin. Kan tshian pakhat chu thu buluk pui pui sawi a hrath khawp a, lungawi lohna te hi a ngah khawp mai. Kan tshian pakhatin hauh a tum chuan kan tshian tho pakhat dang chuan, “Hau duh suh, a sawt chuang lo vang, lehkha a zir tshah duh lo tshin em a nih kha,” a ti. Lehkha zir hian kan hriat loh hlânin min lo tifing hle a lo ni a, chutiang bawkin lehkha kan zir tshat peih loh hian min lo timawl a, nun dân mawi min hriat lohtir thei.

Chuti taka lehkha zir a pawimawh si chuan Isua khân lehkha a lo zir tshin em? Bible-ah hian ‘Isuan lehkha a zir’ tih inziak tak chu kan hmu lo a ni mai thei. Johana ziaka kan hmuh angin Bible hian Isua thil tih zawng zawng a zia kim lo tlat mai a (Tin, hêng lo

hi Isua thil tih dang tam tak a la awm, chûng chu ziaik fai vek ni dâwn sela, lehkhabu ziaik tûr zawng zawng chu khawvêlah pawh hian lengin ka ring lo - Johana 21:25). Chutiang a nih avâng chuan a nun dân leh a thil tih dân kan enin lehkha a zir nasain a inchhiar zau hle tih erawh chu hai rual a ni lo.

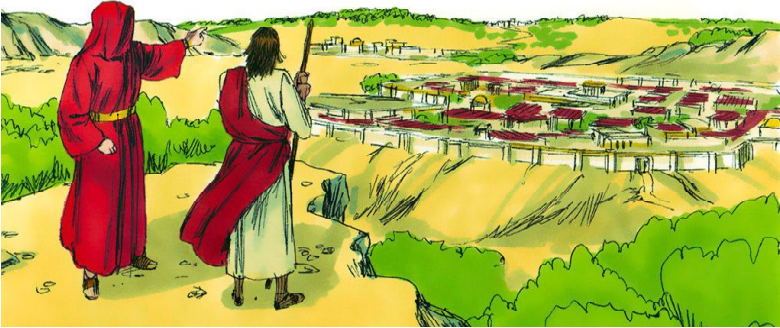
Kum 12 mi lek a nih laia a nu leh paten Jerusalem Temple-a an hruaia an hawsan lai khân zirtîrte zîngah ùthin an thu a lo ngaithla a, a lo zâwt bawk a. A thu han sawi vêl dân leh thil a hriatzia chu a hria apiang chuan mak an ti hle mai a (Lk 2:47). Heti a nih avâng hian Isua khân lehkha a zir ngunin a chhiar nasa hle tih a hriat reng mai. Kum 12 mi lek thu hriat dân leh a chhân dân chu an hmuhin puitlingte pawhin mak an ti hle a ni.

Diabola thlêma awm tûra thlalêrah hruai luha a awm ùm pawh khân Pathian thu hmang vêkin a hnial dang zar zar mai a nih kha (Mt 4:1-10).

(1) Lung chhanga chantîr tûra Setanan a thlêm khân Deuteronomy 8:3 ùthin a chhâng hmak a, Setana a dang dêr mai.

(2) Isuan lehkha a zir nasa a, a hun laia chhiar tûr awm kha a

chhiar nasa tih Setana khân a hria ni ngei tûr a ni a, Biak In chhîp zumah a hruai sauh sauh a, chuta tanga tla thla tûr in a han ti ta mai a. Setana pawh hi a fing khawp mai. ‘Zuang thla rawh’ a ti mâwl tawp lo rêng rêng. Pathian thu Sam 91:11-12 a rawn chham chhuak ve daih asin. Mahse, lehkha zir nasa leh chhiar zau Isua chuan hnialna tûr a lo hre êm êm mai a ni. Pathian thu vêk Deuteronomy 6:16 thu hmangin a hnial dang leh hmak mai. Lehkha chhiar tam chu a va t̃ha tehlul êm!

(3) Setanan Isua chu Pathian thu hmang chuan hneh chi a ni lo tih a hria a ni ang chu, t̃lâng sâng takah a hruai a, khawvêl ropuina te a thlîrtîr a. “Bawkkhupin chibai mi bûk la, ka pe vek ang che,” a ti ta ngawt mai a. Isua erawh chuan Pathian thu Deuteronomy 6:13 thu hmangin a hneh leh ta a ni.

Hêng thlêmna hautak tak tak a tawh lai hian Isua hian ama thuin a chhâng lo rêng rêng a. Lehkha a lo

zir tawh leh a lo chhiar tawh hmangin a chhâng vek a, a hneh thei zêl a ni. A chhan pawh ‘Tih ziaak a ni’ a ti thei zêl a, lehkha zir tam leh chhiar tam hi a va han hlu tehrêng êm!

Pharisai-te khân Sabbath an serh nasa si, Isua an phiar nasa bawk nên, a zirtîrte nên chawlhnia buhvui an thliah a, an ei ãum pawh khân, “Engah nge Chawlhnia tih thiàng lo in tih ni?” an ti a. Isua chuan, “Davida a riltâm laia a ãhianta nêna an thiltih kha, khâng ang te pawh kha in chhiar lo vem ni?” (Lk 6:2-3) a ti leh hmak mai a ni. A hmain khâng lehkhabyte kha a lo chhiar ngunin a bel hle tih a chiàng reng mai.

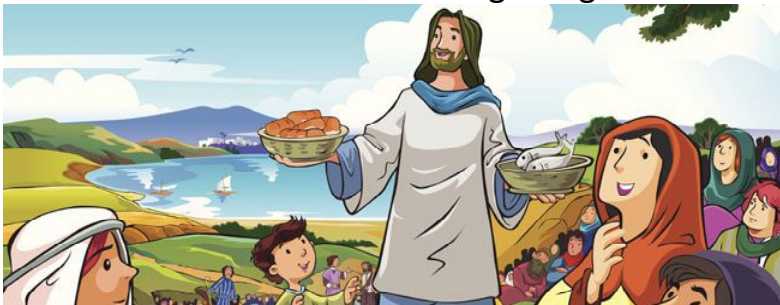
Tin, Isua hnathawh langsâr tak pakhat chu zirtîr hna a ni. Zirtîrtu ni tûr chuan lehkha thiam nih a ngai hrim hrim a. Lehkha thiam ni tûr chuan lehkha zir nasa mi nih a ngai bawk. Lehkha thiam lo chu zirtîrtuah an tlâk lo hle a ni. Amah Isua thusawi vêk, “Mitdelin mitdel vêk a hruai thei ang em? An pahnihin khuarkhurumah an tla dun lo vang em ni?” (Lk 6:39) a tih ang deuh khân lehkha thiam lo zirtîrtu zirtîr nih chu tu mahin kan duh lo vang.

A zirtîrna hrim hrimah pawh, “Chutichuan ti rawh u,” a ti tawp lo va, “In zirtîrtute chuan chutiàng chuan an ti ãhîn...” tiin a sawi hmasa fo mai. Entîr nân, hmêlma hmangaih tûr chungchâng a a zirtîrnaah, “I vêngte hmangaih la, i hmêlma haw rawh,” an tih in hre tawh (Mt 5:43) tiin a sawi hmasa thlap a ni.

Lehkha a chhiar ngun a, mite lo zirtîr tawh dân te pawh a hre chiang hle a, mi tih ãhin dân leh kawng hmang te a hre chiang hle tih a hriat theih.

Tin, a zirtîrnaah entîrna leh tehkhin thu a hmang tam êm êm a. Entîrna leh tehkhin thu siam zung zung tûr chuan fin ve a ngai khawp mai. Chu finna chu khawi ațanga neih tûr nge ni ang? Pathian Thlarau Thianghlim puihna avângin a ni ngei ang. A nih leh Pathian hian mi awm mai mai a pui ngawt ngai em? A rawngbâwl tûrin tute nge a thlan ãhin? E le, mi taima, mi awm mai mai ngai lote maw le. Chu Thlarau Thianghlim ațanga finna nei tûr pawh chuan mahni lo inchhiar vâ ve a, theihtâwp lo chhuah ve a ngai a ni. Finna nei tûr chuan Isua anga lehkha zir taima nih ve a lo ngai a nih chu.

Chutiang a nih avâng chuan keini Kristian naupangte hian Lal Isua angin kan theihtâwpin lehkha zir ila, Pathian pawhin mal min sâwm ngei ang. Isua, finna zawng zawng neitu pawhin nasa takin lehkha a zir ãhin a nih si chuan keini pheih chu nasa lehzuala lehkha zir sauh sauh tûr kan ni ngei ang.

A NUN KAN ZIR TUR - UPA L.N. TLUANGA

- F. Vânlalrochana
Zotlâng, Aizâwl

Mizo tlangvâl lekhathiam hmasa, lekhathiam thei tak mai Lalnuntluanga chuan M.Sc. a zir dâwnin, Radio Physics and Electronics leh pure mathematics-ah dîlna a theh lût a. A duh zâwk tak chu, Radio Physics a ni. Pure Mathematics zir tûra lak a ni ta a. A tui lo hle chungin a zir ve ta zêl a.

Chu tlangvâl chu CKTP General Secretary te pawh lo ni tawhin, Education Department-ah Director a nih laiin a hna a bânsan a, tuipui râlah Missionary-in a kal ta a ni.

M.Sc a zir dâwna a duh loh zâwk zir tûra lâk a ni kha, a tîrah chuan lâwm lo hle mah se, a hnu lamah a ngaihtuah lêt chuan Pathian hruainaah chuan a lâwm ta hle zâwk a. A duh zâwk kha lo zir thei se chu, “Lalpa lak ata ka tawlh bo ang,” a ti! Lalpa Pathianin a lak ata a vah bo lohna tûrin a kawng a lo ruatsak reng mai a lo ni.

Kristian Hla bua ‘Ka thinlungah Muannna, He khawvêl hriat ngai loh’ tih leh, ‘Pathian hmangaihna ropuizia’ tihte hi a lehlín a ní.

Tûn hnuah hian Upa LN Tluanga tia hriat lâw a ní ta a ní.

“Kan duh dân ní lovin, a duh dânin min kaihrui a. A hnên ata kan kal bo lo mai mai thên a lo ní.”

Mizo zînga B.Sc distinction-a pass hmasa ber a ní a. M.Sc phei chu a hmasa ber a. Mathematics bîka Ph.D hmu hmasa ber a ní a. University zirtîrtu hmasa ber a ní bawk.

Mizo zînga Education Department Director hmasa ber a ní bawk a. Chutiang mi ropui chu tuiপুরিঁlah Chanchin Ṭha hril tûrin a inpe ta daih a. Kiribati High School zirtîrtuah te a han ṭang leh lâwp lâwp a ní.

A hnu lamah chuan Mizoram sawrkâr hnuaiah Education Department-ah Consultant te, Planning Board member te a ní ve leh ta bawk. Kohhran leh sawrkârah nihna ropui tak tak a chelh chho leh ta tho. A hun laia nihna ropui tak tak kalsana a ṭhat lai hun tuiপুরিঁ rîla hmang zo khân a chân rêng rêng lo va. Presbytery Moderator te, Synod Statistician te, Mizoram Education Commission member te, Synod Pay Commission member te, AICTE hnuaia Mizoram Polytechnic Board of Governors Chairman leh nihna

pawimawh tak tak a chelh leh ðeuh a ni.

Kan sawi tâkte pawh sawi nawn deuh rohin a chanchin ðhenkhat han sawi zui leh lawk ila:

1. A lehkha thiamzia leh thil dang kha kan sawi tawh a. Harsa taka zir chho a ni ve a. Naupang tê niin khaw dangah te a zir a ni.

2. Govt. Mizo High School-ah hian zirtîrtu a ni hman a. A hnuah Union Christian College-ah hlawh tlêm zâwk hlawhin a thawk leh a. Hemi hnu hian Guwahati University-ah Research Officer a han ni leh a. Examination system leh grace mark chungchânga a hnathawh chu hun rei tak exam-naah hman zui a ni.

3. St. Edmunds-ah a thawk zuai a. A hnuah a ngetin Guwahati University-ah a thawk zui a. Thawk tlang se chu Mathematics professor a ni ngei ang.

4. Mizoram UT a lo nih tâkah khân Education Department-ah Jt. Director-in a lût a. Chumi hnuah Director a ni zui a. He hna a chelh lai hi bânsanin missionary-ah a chhuak ta a nih kha.

5. Mizoramah a inben bel leh hnuah pawh khawvêl thil lamah pawh hman ðangkai zui a ni leh ta tho a.

- ♦ Consultant/Adviser, Education Department, Govt. of Mizoram. Hei pawh Kiribati a pansan leh.
- ♦ Member, Mizoram State Planning Board.

- ◆ Leader, ICFAI/Expert study team
- ◆ Member, BOG, ICFAI
- ◆ Members, Education Reforms Commission, GOM
- ◆ Member, National Advisory council for RTE, GOI
- ◆ Chairman, Board of Governors, Mizoram Polytechnic under AICTE

6. Kohhran Upa a ni a. Synod hnuaia a chanvo neuh neuh chu sawi ta lo mai ila.

7. Khawvêl hmun hrang hrang a tlawh bawk.

8. Mualphona leh zahna tam tak pawh a hmachhawn a. Pathian nên a pal tlang a ni.

Kan nunah hian hum sual lo daiin, tihsual, zawh sual, pal pelh nei rem rum mah ila, Pathian thlah duh tlat lo ila. Lalpan min hruaiin min chawi sâng zêl ang.

9. Upa LN Tluanga hian ka hriat chinah lehkhabu pathum a ziaak a. Bu khat chu ‘Âr Khawthim dai’ tih a ni. Chhiar tum ðeuh ila a ðha âwm e.

A chanchina entawn tlâk, Pathian a rinna leh a inpêkna leh thil dangte chu sawi ngai lovah dah ta ila. ðhangtharte hian mi hlawhtling nih kan châk a, nihna lian deuh deuh kan duh a, khawvêl hmuh zau kan châk a. Dinhmun sâng kan beisei ðhîn a. Mahse, hetiang tûr atâna thawhrim te, hrehawm tawrhete hi

kan peih ve lo thung thîn.

LN Tluanga hi chu, “Nunna pakhat ka nei a. Ama rawngbâwl nân ka pe ang,” ti ngat a ni a. Pathian aw a ngaithla thîn a. Tûnlai miten kan ngaihhlut tam tak nêh vûrin a awm ta a ni.

Dinhmun sâng taka din hi a châkawm a, kan nih theih pheih chuan a tha e. Mahse, Pathian aw pawh hre thei lo khawpa mahni duh zâwng ûm erawh a tha lo thung. Kan nuna thil hlu tam tak kan chên phah zâwk thei tih hriat a tha.

***Khawvel zawng zawngah kal u la, thil siam zawng
zawng hnenah chuan Chanchin Tha hi hril rawh u.***

Naupang Thawnthu, RL Thanmawia ziah aṭanga lak chhuah

RAM ENTHLATU

Hmânlai hian sumdâwng hausa tak chhûngkaw pakhat hi an awm a, an pa ber chu John W. Smith-a a ni a, a nupui hming chu Cathrine A. Smith-i a ni. Fanu pathum leh fapa pakhat an nei a, an fapa hming chu Samuel Smith-a a ni a, Sam-a tiin an ko ṭhîn a.

Sam-a chu a tleirâwl ve ṭan tihin an sumdâwnna thilah ṭha zâwk dâwna an rin avângin an chhûngkua chuan America ram lamah an pêṃ thla a. Chuvângin, Britain leh America khua leh tui nihna an nei kawp ta nghe nghe a ni.

Sam-a chu tlangvâl puitling a nih hnu chuan sumdâwnna lamah M.A. thleng a zir tawh bawk a, a pa hna, sumdâwnna lam thil chu a buaipui ve ta a. A pa chu America-ah a awm a, ani erawh chu Europe ram hrang hrangah a kal kual ṭhîn a, Spain ram khawpui, Madrid-ah a awm tam ber a.

Nakinah chuan Spanish nula hmêlṭha tak nêṃ an inngaizâwng a, an induh hle a. Chu nula chu Spain ram sawrkâr office pawimawh taka thawk a ni a. Amaherawhchu, a rûka Russia ram enthlatsu a lo ni reng a, chu chu Sam-a chuan a hre rêṃg rêṃg lo va. A bialnu hna thawhna lam thil a ṭanpui emaw a tih chu ram enthlâkna lam thil a ni tih leh a hlauhawmzia pawh hre hauh lo chuan thil a lo tihpui ṭhîn a.

Spain sawrkârin an ram thurûk tam tak a pôut ru
thîn tih an hriata, an han chhui chian meuh chuan
chu nula chu a lo tlân bo daih tawh a. An han chhui
zêl chuan Sam-a chu a mawhphurtu lian tak niin an
hre ta a. Tichuan, ram enthlatu manin an man ta a.

Sam-a chuan a tîrah chuan a chhuak leh mai
dâwn emaw a ti a, mangan nachâng pawh a hre lo
va. Amaherawhchu, a thubuai chu a kal zêl a, a
tâwpah chuan pawh khawihna lian tham tak, an ram
enthlatuah an puh a, court chuan thiam loh a chantîr
ta a.

Court sâng lamah an han thlen nawn leh na a,
court sâng lam thutlûkna pawh chu a ngai tho a ni a.
Sam-a chu thi tûra rêl a ni ta a, tihhlum dân tûrah
pawh silaia kah hlum tûra tih a ni a.

Sam-a chu a mangang ta tak zet a. Spain rama
Britain ram leh America ram palaite hnênah chuan
an ram mi a nih avângin tanpui tûrin lehkha a thawn
ta a. A pa pawhin a chhuah theih dân kawng chu a
zawng ve reng a; mahse, a tih theih zawng zawng a ti
zo tawh a, tûnah chuan a beidawng hul hual tawh a
ni ber a.

Britain ram palaite leh America ram palaite lah
chu an reh vung vung si a, a thla a phâng ta hle mai.
An kah hlum hun tûr ni chu a lo chhuak ta a. Tûnah
chuan beiseina rêng rêng a nei tawh lo. Chu nula a lo

tawng kher kher chu pawl a ti êm êm a; mahse, inchhîr a sâwt tawh bawh si lo. An hausakna sum leh paiin eng mah a ti thei lo va, a thiam thu sawi ve lah chuan awmzia a nei bawh si lo. A mangang chu a hui pawp pawp a, a ngaihtuahna te chu a buai zo tawh a. Pathian hre lo lêka sum leh pai leh nula ringawt a ngaihtuah thin chu a inhmuchhuak a; mahse, a tlai zo ta. Insiam thatna hun a nei tawh si lo, Pathian hnênah erawh chuan ngaihdam dîlin a tap pûr mai a.

Tichuan, chhûn dâr 12 a rîk chuan Sam-a chu a tâna aţang chuan an kai chhuak a, hlau leh zâm tak chungin a kal hnang hnang mai a. Kah hlumna tûr dawhsânah chuan an lâwntîr ta a, a tân beisei a

tlêm lehzual ta hle
mai.

Chutih lai tak
chuan thil thleng
danglam tak a awm
ta, chu chu eng thil
nge ni le? Chu lai

hmuna awmte chuan kahhlum tûr Sam-a ni lovin, lo
thleng thar lam chu an thlîr ̣thuap a. Ram pahnih
palaite chu an motor ātangin an lo chhuk a, an ram
puanzâr ve ve chu an rawn keng chhuak a, chu chuan
Sam-a chu an tuam ta a.

Ram palaite chuan, “He tlangvâl hi, kan mi leh sa
a ni a, in ngam chuan kâp rawh u le,” an ti a. Sam-a
an kah chuan ram ropui pahnih hnam puanzâr chu
an kâp chhe dâwn a. Britain leh America sawrkârte
pawisawi an ni dâwn a, an ngam ang em le? An kâp
ngam ta lo va, Sam-a chuan a beiseina a bo vek hnuah
thihna a pumpelh a, chhandamin a awm ta. A va
lâwm dâwn êm?

Keini pawh hi kan vaiin Sam-a ang maiin kan
sualte avâng a thi tûr, hremhmuna kal tûr kan ni.
Chumi lak ātang chuan min chhandam thei tu mah
dang an awm lo. Pathian fapa, Isua Krista chuan min
chhandam ta. A thisenin kan sualte a hliahkhuh a, a
hmangaihna min kuangkuah a, chhandamin kan
awm ta a ni. A va lâwmawm êm!

- *Laldinpuia Tlau, Kanan Veng, Aizâwl*

Mi hlawhtling nih duh lo kan awm kher lo vang. Mi hlawhtling nihna kawng hi tam tak a awm a, chûngte chu tûn tûmah hian kan sawi vek sêng lo vang a, kawng thum chauh kan sawi rih ang.

1. Pathian hian mi rin tlak lote hi hlawhtlinna sâng takah a hlâng kai duh lo va. Chu vâng chuan, hlawhtlinna sâng zâwka hlân tlâk kan ni em tih hi kawng hrang hrangin min lo enchhin (test) fo tshin a. Mahni chanvo leh mawhphurhna tsa taka hlen tshin mi (tested OK) te chu Pathianin hlawhtlinna sâng zâwk a pe tshin. Chu vâng chuan, kan mawhphurhna leh chanvo hrang hrang, Sunday School lamah chuan, tantu, pangpâr khawitu, tshutthlêng rem feltu, hmun phiat faitu, thingpui lumtu leh chanvo dang hrang hrangte hi tsa takin, min ruattu beisei ang takin kan hlen tshin tûr a ni. Vêng chhûng chanchinbu kan sem a nih chuan, a man kim takin kan pe lût tûr a ni a, chanchinbu la lo an awm loh nân theihtâwp kan chhuah tûr a ni. Bible chuan “Tlêm tê chungah i rinawm a, tam tak chungah ka awm tîr ang che,” a ti a ni.

2. Mizo mi hmasate vânduaina; mahse, vânnaihna ni tel chu, naupang tê an nih lai ațangin mi khuaah lehkha zir a ngai a. Tûn hma lehzualah phei chuan, High School

ațangin Mizoram pâwnah zir ngei ngei a ngai țin. Chu vâng chuan, lehkha an zirna hmunah nu leh pa emaw ute emaw rin tûr an nei lo va. Pathian ring chungin, anmahni chauhin kawng an dap chawp a, zak chung chungin zirtîrtute an hmu a, office-te an dâwr ve tawp tawp a, an khawngaihthlâk hle. Mahse, chu chuan mahni inrintâwkna a siam a, a hnuah mi hlawhtling tak tak an ni țin. Tûnlai naupangte hian, kan tih theih rengah pawh nu leh pa emaw ute emaw kan ring lutuk ang tih a hlauhawm. Lehkha pawimawh xerox-tîr leh attest-tîr te, certificate hrang hrang lâk chhuah te, scholarship dîlna buaipui ang chi te hi mahnia buaipui țin a ța. Hlawhtlinna kawng pawimawh tak chu, mahni tih theih renga mi dang rin loh zir hi a ni.

3. A tâwp berah chuan, hnathawh hreh nei lo mi nih hi hlawhtlinna bul a ni. Hnathawh tih hian hmun phiah, thleng sil, chhuat nawh, ran thlah, vawh chaw chhum, ar chaw pêk, thing phurh thlengin a huam vek a. Sum thawk chhuak rual ni tawhte tân chuan, inhlawhna hrang hrang a huam leh thei ang a. Hnam changkâng leh ram ropui ținlaite hlei hlei hian

hnathawh hreh nei
lo mi nih hlutzia hi
an lo hre hma a. Pu
Siamkima chuan
America-ah kum
hnih lehkha a zir
chanchin a ziaak a.
Chutah chuan,
America thalai
lehkha zirlaite

chuan, sikul chawlh velelah inhlawhfâkna an zawn
thin thu leh an mamawh leina tûr an daih loh
chauhvin nu leh pate tanpuina dîl an tum thu a ziaak
a. Chu chu kum 1978 daih tawhah khân a ni.
Hnathawh hi sum hmuhna chauh pawh a ni lo,
eizawna tak tak thawh hnuah hlei hlei a tangkai. Sap
rama company lian tak neitu chuan, a hnathawkte
zînga thawk rim ber berte chu, high school leh col-
lege an zir laia mahni inchâwm chungah lehkha zirte
an nih thu a sawi.

Khawvêlah hian mi
hlawhtling tûra ruat sa an awm
lo. Mi hlawhtling ni tûr chuan,
kan hun hman dân, nih kan tum
leh kan nun invawn dân hi a dik
a ngai a ni. Pathian malsâwm
tlâka nungte hi mi hlawhtling
an lo ni thîn.

Sakeibaknei leh Chaichim

Ni khat chu sakeibaknei hi a pûkah a muhîl a, chutih lai chuan chaichîm teirawlai mai mai hi sakeibaknei kut bâwr vêlah leh a hnâr zâwnah te chuan a lo vir ve sek a, a zar a zar avângin sakeibaknei chu a harh ta a. Chu sakeibaknei chuan a kut bâwr lianpui mai chuan chaichîm tê reuh tê chu a han hup ta a, chaichîm chuan a hlau nasa ta khawp mai a. “Aw lal ropui, khawngaih takin min tihlum lul suh, min ngaihdam phawt chuan ka theihnghilh miah lo ang a, eng tikah emaw chuan i ngilneihna rulh let ve theih hun remchang pawh ka la nei ve mial mai thei asin,” a ti ta reuh a. Sakeibaknei chu a nuih a za khawp mai a, chutiang rannung tê reuh tein sakeibaknei meuh rulh lê theih a han inring chu a lawm zâwng tak mai a ni a, tihlum lovin a chhuah leh ta a.

Chumi hnu rei lo têah chuan chaw zawnga a vah vêlna lamah sakeibaknei chu thangkamtu lênah a âwk ta tlat mai a. Ngawpui khawk rum rum khawpin a mangang chu a rûm a. A mangang aurâwl chu chaichîm chuan râlkhat aţangin a lo hria a, hmâna a chungah zahngaihna lantîrtu sakeibaknei ngei kha a ni tih a hriat veleah a tâna hmun lam panin a tlân ta vang vang a.

Sakeibaknei tâнна hmun a va thlen chuan chaichîm chuan, “Khaile lalpa, i ngilneihna ka la rûl lêt leh ang tia ka sawi lai khân rin ngam har i ti tih ka hria a, tûnah chu hun chu a lo thleng ta a nih hi,” a ti a, khaw dang hawi tawh lovin sakeibaknei tâнна lên hrui chu a mal tê tîn a seh chat ta melh melh a. Nakinah chuan thangkamtu lên aţang chuan sakeibaknei chu a tâl chhuak thei ta a. Chaichîmin sakeibaknei a chhan chhuak a lo ni reng mai a.

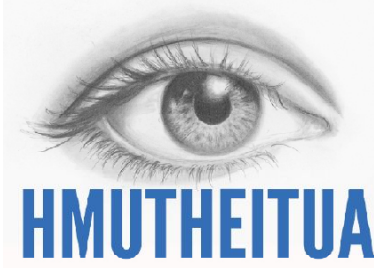
Ngilneihna lantîr rêng rêng, nêp tak pawh ni se, a riral mai ngai lo. Mi chungah that chhuah la, mi dangte pawhin i chungah that an chhuah ve mai ang.

SOCIAL NETWORKING HI

Kan vêngah pâwngsual, rûk rûk, tualthah leh a dangte a lo awm a. Chu chu ‘happening’ emaw ‘events’ emaw a ni nameuh mai. Media Ethics aţangin news a ni vek lo tih hi inzirtîr tam a ngai. Chûng thil chu post ila kan sâwtpui ang nge kan chhiatpui ang? Kan sâwtpui tûr thil a nih chuan a nasa thei ang bera tihdarh a pawl lo vang. Chutiang ni lo; a hnu lama kan hming tichhe thei thilah fîmkhur a va ţha ţhîn êm! Thurûk leh mihring nun zahawmna vawng him zo lo hi mi zahawm an awm ngai lo. Media mi intite pawh ‘Mass Communication’ lam kan hre thui lo a nih pawhin kan ngaidam. Amaherawhchu ‘ethics’ erawh hre mawlh rawh se.

Chanchin thar theh darh a chhe lam zâwng a ni tih hre renga ngaihnaawm, hmuhnaawm min hlui tumtute hian; a tuartu leh thil dang a nghawng leh tûr dân lo lêka ât so hi bânsan a hun ta hle. A dik leh dik lo pawh hre hmasa lova kan thawn darh thuai thuai hian eng nge hlâwkna kan neih? Mi dang kan tichiâi a, a thawntu hian kan tuar lêt thei daih asin. “Mi tih ka Copy/Paste alâwm” ti ngawt suh. Dânin chutiang a hrethiam lo! Chûng zîngah chuan i tel ve tih erawh sakawlha an puh; an hlauh luih fiah chuang si lo aia chiangin khâwl thluak neiin a lo chhinchhiah ang che. A paura leh a hrohrâng nâ tak takten thu dêngkhâwng tak tak, mipui rilru hruai sual thei tûr tam tak an ziaik kûr ngei nguai fo. Kohhran demna rawngkai a tam thîin hle. A dikna tak tak hre lovin kan lo sawi leh thuai thuai a. Tleirawl lungmâwl leh mi thênkhat âu ve mai mai; chhân lêt tlâk loh tam tak a awm rual hian a dik zâwk sawi a nih si loh hian, ‘a dik’ emaw tih vânga rilru piang sual awm thei thil tam tak a awm ve bawh. Chutianga daitheu kawngah puitling zâwkte tha a châwl ang tih a hlauhawm hle mai. Nang chu lo him la, dân te lo hria la. Lo fîmkhur thîin ang che.

Awle, tânlai kan khawvêl
dinhmun leh boruak
tawn chu kan hre theuhin
ka ring a. Khawvêlin a
buaipui rawn hripui
Coronavirus (Covid- 19)
avângin ram hrang

hrangte mahni awm hmunah kan inkhâr khip a. India
ram pawh Prime Minister Narendra Modi-an March
ni 24 aţanga inkhâr khip tûra min tih angin
Mizoramah pawh kan inkhâr khip mêk a ni a.

Kei pawh ni danga ka vah kual den den angin
ka vâk kual thei lo va, in awm dân pawh ka hmu thei
lo va, ka khua a har ngei mai. Mahse, hei hi ka hria a
ni, sawrkâr leh nu leh pate thu âwihin inah in tawm
im thap tih ka hria a, ka va lâwm êm!

Chutia ka vah chhuah theih tâk si lovah chuan
awmhmunah lehkhabu leh social media aţang tein
thu tha deuh ka chhiar châk zâwnng apiang te ka chhiar
a. Chuta ka rilrua thil lo awm leh ka hmuh chian êm
êmte ka han hrilh ang che u.

1. Kan ram, Mizoram nge nge hi a lo nuamin, a
chhônga chên a va thlamuanthlâk tak êm, tih hi a ni.
Kan ramin harsatna a han tawha, hun thim kan han
dai meuh chuan kan ram chu kan ram nge nge, hei
aia thlâkhlelh leh ngaih hi ka nei lo a ni. Nangni pawh
in nih ve tho ka ring.

2. Hetia pawn chhuak thei lova kan han awm tâkah hian kan inhmangaih tlânzia ka hmu Chiang Hle Mai. Tlêma khawsak ziaawm deuhten harsa zâwkte tân an thil neih ang ang ui hauh lovin an rawn vawrh chhuak a, kan bul vêlah ei tûr nei lo an lo awm palh ang tih hi mi tinin kan ngaihven leh kan beng kan chhitna a ni a, a ropui ngei mai.

3. Kan ram vêng himtu police te, tlâwmngai pâwl te, vêng tin leh khaw tina Task Force te thawh rimna leh inpêkna han hmuh hian a thlamuanthlâk tak zet a. Awmhmunah tih theih nei ve ta lo chuan kan lo thlamuanpui veng veng mai a nih hi. Nang leh kei thlamuanga kan awm theihna tûra thawktute hi an fakawm asin aw. Mahni in lumah pawh riak thei lovin ram hnuaiah bûk sa chawp ten an riak a, thlipui leh ruahpuiah pawh tawm hulna tûr takngial pawh nei mumal lovin nang leh keia tân an thawk a ni tih han hmuh hian Mizo nih hi a lo va nuam êm tih hi ka thupui a ni a, nangni pawh in nih ve ngei ka ring. In la hre thiam chiah lo a nih pawhin in nu leh pate ṭawngkam tal chu in hriat ve tawh ka ring a ni.

4. Damdawi lama thawk kan mi thiamte inpêkna han hmuh te hian a ropui a ni ti rawh u. Hetiang hripui hlauhawm leh inkai chhâwn awlsam êm êm mai te theihtâwp chhuahin an han enkawl a nia, an fakawmin kan thlamuanpui hlawm teh zawng a nih hi. An tâna kan tih theih ve chhun ṭawngṭainaah i hre reng ang u aw.

5. Thingtlâng lam unaute lahin khawpui zâwka awmten chawhmeh tûr an neih loh hlauvin an thlai tharte la khâwmin khawpui lamah an thawn lût chur chur mai han hmuh te hian hêng hi Krista vâng a ni tih loh rual a ni lo.

6. Kan thil tawnah mêk hi lungchhiatthlakin hrehawm hle mah se, he hun kan tawn hian lâwmna tûr min va hmuh tamtûr si êm! Mipui pun khâwm phal a nih miau loh avângin chhûng tinten mahni in lum aṭanga Pathian thu kan lo ngaihthlâka thlarau lama kan intihchak theih nân Cable TV kaltlanga thu ṭha tak tak leh zai mawi tak tak min rawn chhawp chhuahsak ṭhîn te hi a hlu teh e.

7. Sawi tûr a va tam êm, ka sawi sêng lo a ni e. A tâwp berah chuan maw, kan nu leh pa ber Sawrkar hotute mawlh hi an fakawm in ti ve em? Nu leh pa chan an va han chang zo êm! Thil ngaihtuah tûr ṭul awm apiang te rang takin an ngaihtuah zung zung a, an tihfel theih ang ang te an tifel zung zung a, mipuite kan mangan hlauvin theihtâwp an chhuah reng a. Ei leh bâr kan nghei an hlau êm êm a, an rilru hah dân tûrzia te ka ngaihtuah hian ka khawngaih asin aw! Mahse, Pathianin a awmpui tlat a, an ngaihtuahna te a vênsak a, an hrisêlna te a vênsak a, ti hian mipuite thlamuang taka kan awm theih nân ruahmanna fel tak an siam thei zêl a nia. An thu hi lo âwih zêl rawh u aw. Thu âwih hi himna a ni si a.

Hriatzauna Huang

QUARANTINE

Khawvêlah hri chhia Covid-19 nasa takin a lêng m êk a. Ni tinin he hri vei hi an pun belh zêl a. He hri chhia a lêng ațanga Sâp țaung thumal kan hriat lâp phah tak pakhat chu **quarantine** hi a ni. Quarantine tih chu natna hri vei hlauhthâwnawmtên natna an lo vei nge vei lo tih hriat chianna atâna mi dangtên an pawh theih loh tûra ni eng emaw zât chhâng inkhung hran hi a ni. Tûna hri chhia lêng m êk Covid-19 avâng hian keimahni emaw, kan chhângte emaw quarantine kan ni ve tawh hlawm em aw? Quarantine chungchâng thil thleng chhinchhiah tlâk tak tak ținhatte in han tâl lang teh ang.

1. Damlote khung hran chungchâng hi Bible-ah a awm: Phâr natna veite dah hran an nih thu hi Bible hmun hrang hrangah chhiar tûr a awm a, phâr natna veite dah hran hi hri a darh zêl loh nâna damlote dah hran chungchâng ziaka lang hmasa ber a ni. Thuthlung Hluiah phâr hri veite dah hran an ngaih thu kan hmu hnen hle a. Hun Laihâwlah pawh Roman Catholic Kohhranin khawpui pâwna phârte awmna hmun an enkawl țin. Hêng hun lai hian phâr natna chu inkai awlsam tak nia an ngaih avângin a hri veite hi khua ațangin an hnawt chhuak țin a. Mahse, phâr

natna thlentu bacteria (mycobacterium leprea) kum 1873-a an hmuhchhuah hi inkaichhâwn theih chu ni mah se, hmânlai miten awlsam taka inkai darh hlui theih anga an lo ngai chu a lo dik lo a ni.

2. Hmânlaiin Grik mite pawhin damlo an khung hrang thîn: Hnam fing hmasa Grik-hote pawhin hmânlai aţang tawhin hri inkai chhâwn theih veite chu an lo khung hrang thîn a. Hmânlaia Grik mite hian mihring taksa nihphung hi la hre Chiang viau lo mah se an lo fîmkhur hle. Hri inkai darh awlsam vei nia an hriatte chuan an put darh zêl loh nân ni 40 zet an lo khung hrang thîn a ni.

3. Quarantine hi a tîrah chuan ‘trentino’ a ni: Kum 1348-ah khân hripui a lêng a, he hripui lêng hian kum rei tak chhûng a awh a. He hripui hian Venice khawpui leh Milan khawpuite pawh a tuam a. Hetih hun laia Adriatic Tuipui kama lawngchawlhna khawpui pawimawh tak Ragusa (tûna Dubrovnik)-a rorêltute chuan hri lênnâ khawpui aţanga an khaw lawngchawlhnaa lawngrawn thleng thara lawngpute chu vaukam an kai hmain lawng chawlhmunah ni 30 an dîng phawt tûr a ni tih thuchhuah an siam a. Tichuan, inkhung hrang tûra thupêk chu trentino an ti a, trentino chu Italian ţawngin ‘ni 30’ tihna a ni.

4. Quarantine tih thumal hi Hun Laihâwlah Italy aţangin hman ţan a ni: A chungâ kan târ lan tâk ang khian quarantine chin dân phung hi kum za bi 14-

naah Italy ram awp chhûng Ragusa khawpuiah hman òan a ni a. Thil chhui miten an sawi dân chuan kum 1377-a Ragusa khawpuia inkhung hran lailâwkna dân an siam hnu hian doctor-te leh sawrkâr hotute chu inkhung hran hun chhûng tihtawi emaw, pawh sei emaw chungchângah thuneihna pêk an ni a. Tichuan, trentino (ni sawm thum inkhung hran) aiin quarantine (ni sawm li inkhung hran) chu an lo hmang lâar ta zâwk a. Quarantine tih thumal hi Italian thumal pahni *quaranta* leh *giorni* aţanga lo kal a ni a, a awmzia chu ‘ni 40’ tihna a ni.

Quarantine (ni 40 inkhung hran) hi trentino aia hman lâar a nih tâk zâwkna chhan hi ni 40 hian Bible-ah pawimawhna a neih vâng nia ngaih a ni. Entîr nân - Isua chuan thlalêrah ni 40 chhûng chaw a nghei a, ni 40 leh zân sawm li chhûng ruah a sîr avângin tui a lêl bawk.

Tûnlaiah chuan hri lêng inkai chhâwn theih lan chhuah hun chhûng azirin inkhung hran hun chhûng hi a danglam tşîn a. Tûna hri chhe lêng mêk Covid-19 avâng a inkhung hran hun chhûng chu ni 14 a ni.

5. Eyam khua leh quarantine: Kum 1666 kumah khân hripui râpthlâk tak Black Death an tih chu Europe-ah a lêng a. London mipui hmun lia tşena hmun khat lai an thih hnuah chuan London hmâr lama khaw pakhat Eyam khaw mite chuan hri an vei ve loh nân anmahni khua bîk an inkhârkip ta a. Nimahsela, vânduaithlâk

takin an khaw puanthui chuan London aţangin puanthân a lo chah thleng a, chu puanthânah chuan Black Death thlentu natna hrik theh darhtu uihli a lo awm si a. Hri chu inkai darhin Eyam khaw mipui hmun thuma thena hmun khat laiin an thih phah ta a ni.

6. Typhoid Mary: Hri lêng avânga mi mal khung hran lâ ber mai chu Irish mi New York-a ei rawngbâwla inhlawh thîn Mary Mallon hi a ni. Mary hi amah dam lo ve si lovin New York khawpuia a inhlawhna chhôngkuate chuan typhoid an vei zêl mai a. Amahah typhoid natna lang chhuak ve si lovin typhoid natna a pu darh a nih chu. Mary hi United States sawrkâr chuan North Border thliarkârah kum thum chhông an khung hrang a, ei rawngbâwla inhlawh tawh lo tûra a intiam hnuah an chhuah zalên a. Nimahsela, a intiamna zâwm thei lova a lo inhlawh leh avângin North Border thliarkârah hian thawn lêt leh a ni a, hetah hian a thih thlengin a awm ta a ni. Mahni na ve si lova typhoid natna theh darhtu Mary Mallon chu Typhoid Mary tia hriat lâ a ni zui ta a ni.

7. Inkhung hran hun hmang ţangkaitu Isaac Newton: Kum 1665-a London-a hripui a lêng tan lai khân Isaac Newton chu kum 23 mi a ni a, Trinity College, Cambridge zirlai a ni bawk a. Hripui lêng avâng chuan an chhôngkaw in pakhat Woolsthorpe Manor-ah a inkhung hrang a. Heta a awm lai hian nasa takin zirna lamah a rilru a sâwr bing a, lei hîpna chungchâng

(theory of gravity) leh science thu ril tak tak a hmuhchhuah phah a ni.

8. Thlaa lâwnte pawh quarantine an ni: Kum 1969-ah khân vân sâng lawng Apollo 11 hmangin American mi pathumte chu thlaah an lâwn a. Hêng vân lam chanchin zir mite hi an thlawh chhuah hmain kê hnih chhûng khung hran an ni a, hlawhtling taka an lo lêt leh hnuah kê hnih chhûng bawk khung hran leh an ni bawk. An thlawh chhuah hmaa an khung hran chhan hi vân sâng an awm laia an nat thut chuan enkawl theih an ni dân lo va; chuvângin, natna hrik an kai loh nân an khung hrang a ni. An rawn lêt leh hnua an khung hran leh chhan hi natna eng emaw inkai darh theih an rawn kai haw palh an hlahu thâwn vâng a ni bawk.

9. SARS leh Ebola te do lêt nân pawh quarantine hi hman a ni: Tûn hnaia hri hlahhawm tak tak lêng t̄henkhat SARS leh Ebola te do lêt nân pawh quarantine hi t̄angkai taka hman a ni. Tûna hri chhe lêng mêk Covid-19-ah hi chuan miin a vei tih a lan chhuah hmain natna hrik a kai kha mi dang a kai darh chiam theih avângin SARS natna do lêt nâna quarantine a t̄angkai ang êm chuan a t̄angkai pha lo deuh niin a lang.

CHEI RAWH LE!

KA HMUH ANG HMU THEI RAWH

A chung a lemziak chi hnih khi ngun takin en la,
a inan lohna chi ruk hmu thei rawh.

Lem ziaktu : B.Lalhruaitluangi
Kum zat : Kum 8
Address : Winchester Mission Compound,
Cachar Tlangram

To,

